

סח ע"א-ב. היסוד לדין "ביטול"

בחצרו של רבא לא היה עירוב, ולכן כדי להעביר את המים החמים עבור התינוק ביטל רשותו בחצר לבית התינוק

בחצר הסמוכה לחצר רבא היה תינוק שמילתו בשבת, וחיממו לו מים מבערב שבת ונשפכו המים בשבת. רבא רצה לבטל רשותו בחצרו כדי שיוכלו להעביר מים חמים מרשותו לרשות אבי הבן. כדי שלא יטעה לאחר ביטול הרשות ויוציא חפצים לחצר, ביקש מאנשי ביתו להעביר את חפציו לחדרים הפנימיים של הבית (החדרים הפנימיים בבית יועדו לנשים מחמת הצניעות).

רבא אמר לרבינא שהוא סובר כשיטת רבי יוחנן שמבטלים רשות מחצר לחצר, ומאידך כשיטת שמואל ש"אין מבטלין וחוזרין ומבטלין" (המקבל שטח מחמת שבטלו אחרים בשבילו, אינו יכול אף הוא לבטל לאחרים. ולכן רבא לא יכל לסמוך על שיטת רב לבטל רשותו, ולאחר שיועברו המים אבי הבן היה מבטל רשותו בחצר ו"מחזיר" אותה לרבא. לכן נצטרך רבא להעביר חפציו, כי ידע שעד סוף השבת הוא אסור בטלטול חפציו לחצרו).

רבינא הקשה לרבא: שיטת שמואל "אין מבטלין וחוזרין ומבטלין" מפני שסובר שביטולו בחצר הינו סופי, והוא הסתלק מרשותו לגמרי, ולכן סובר שמואל ש"אין מבטלים רשות מחצר לחצר" כי אין לו עוד רשות בחצרו (וממילא אינו יכול לבטל בה). אם כך קשה, אם סברת "אין מבטלין וחוזרין" ממילא הינך סובר ש"אין מבטלים רשות" (הא בהא תליא) – ומדוע בטלת רשותך? ענה לו רבא: הטעם של שמואל ש"אין מבטלין וחוזרין" מפני שהדבר נראה כשחוק והיתול בדברי רבנן ש"אלו מבטלין להן, וחוזרין אחרי שעה ומבטלין אלו לאלו" (רי"ח).

הגמרא מחפשת מהו יסוד המח' בין רב ושמואל בביטול חצרו. היא מעמידה את מחלוקתם במחלוקת התנאים רבנן ורבי אליעזר בביטול ביתו וחצרו, דוחה את ההעמדה. מנסה להעמיד בשנית את מחלוקתם במח' התנאים רבי מאיר ורבי יהודה האם יכול לחזור בו מביטול רשותו, דוחה העמדה זו – וחוזרת להעמדה הראשונה.

מהו יסוד המחלוקת בין רב ושמואל?

רב ושמואל
 רב: מבטלין חוזרין ומבטלין (יכול לבטל רשותו לשני, ולאחר מכן חוזר השני ומבטל לראשון).
שמואל: אין מבטלין חוזרין ומבטלין.

משנה סט ע"ב
 אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב (וביטל רשותו להם) - ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהם (שביטל להם את חצרו, וביתו נשאר ברשותו)

משנה כג ע"א
 אמר רבי אלעאי שמעתי מרבי אלעזר... אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב - ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו, אבל להם מותר.

משנה סט ע"ב
 אדם שאינו עירב עם שכניו, ורוצה להתיר להם את הטלטול בחצרן מי שנתן (ביטל) רשותו והוציא (טלטל מביתו לחצר, והראה בכך שמתחרט על ביטולו), בין בשוגג בין במזיד - הרי זה אוסר דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר: במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר.

רב ושמואל נחלקו במח' רבנן ור"א (כהעמדה הראשונה).

רב סובר כשיטת רבנן שהמבטל רשות חצרו לא ביטל רשותו בביתו, משמע שלא הסתלק מהחצר לגמרי - ולכן הוא עדיין שייך לחצר, ויכול לקבל את רשותו בחצרה.

שמואל סובר כשיטת רבי אליעזר שהמבטל חצרו ביטל רשותו בביתו, משמע שהסתלק מהחצר לגמרי (ונחשב כבן חצר אחרת), ואינו יכול לקבל את רשותו בחצרה.

כל אמורא מחלק ואומר שא"א להשוות בין ביטול חצר לחבירו, לבין ביטול בית וחצר, ולכן יכול הוא להעמיד ששני התנאים כשיטתו:

רב - לשיטת ר"א, אנשים לא גרים בבית בלא חצר, לכן בביטול ביתו ביטל את חצרו. אבל גם ר"א מודה בביטול חצרו שאדם לא מבטל את רשותו לגמרי (להפוך עצמו לבן חצר אחרת), ויש לו עדיין רשות בחצרו לקבלה בחזרה.

שמואל - לשיטת חכמים, מה שאדם מבטל - מבטל, לכן באומרם שהוא מבטל את חצרו התכוון לבטל רק אותה, ולא את ביתו. אבל גם חכמים מודים בביטול חצרו - הוא מבטל רשותו לגמרי, ואין לו אפשרות לקבלה בחזרה.

רב אחא בר חנא בשם רב ששת: רבי מאיר סובר כרב, שהמבטל רשותו אינו מסתלק ממנה לגמרי, ולכן אף בשוגג - קונה רשותו בחזרה. רבי יהודה סובר כשמואל, שהמבטל רשותו מסתלק ממנה לגמרי, ולכן בשוגג - אינו קונה רשותו בחזרה.

רב אחא בר תחליפא בשם רבא: לכו"ע "אין מבטלין וחוזרין ומבטלין" כשמואל, והסתלק מרשותו לגמרי, ולכו"ע בטלטול במזיד רשותו חוזרת אליו (שהרי לא מכר להם את חצרו, אלא רק ביטל להם. ולכן יכול לקנות בחזרה את חצרו שביטלה לגמרי, במידה ועדיין לא קנו אותה שכניו. רש"י ד"ה "לא"). ונחלקו התנאים האם גוזרים (תוס' ד"ה "קנס"): לרבי מאיר גוזרים שוגג אטו מזיד (ובשניהם קנה בחזרה רשותו, כדי שלא יתירו את החצר בשעה שטלטל בשוגג, ויטעו להתיר לעצמם החצר אף שטלטל במזיד). לרבי יהודה לא גוזרים, ולכן בשוגג ביטל את רשותו לגמרי ואינו קונה אותה חזרה, ובמזיד קונה את רשותו בחזרה.